

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ
ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**« Η Νέα Εποχή των Χορωδιών: Ο Επαναπροσδιορισμός της
Επιτέλεσης της Παράδοσης
Μελέτη περιπτώσεων : « Amalgamation Choir, Chòres »**

Αλεξάνδρα Σάββα
Α.Μ: 3819065

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δρ. Ελισάβετ Κιουρτσόγλου

Εξεταστική Επιτροπή: Ιουλία Πεντάζου, Μάριος Χατζηπροκοπίου

Βόλος, Σεπτέμβριος 2023

© Copyright
Αλεξάνδρα Σάββα

Σημείωμα Συγγραφέα

Το έργο αυτό αποτελεί πτυχιακή εργασία που συντάχθηκε για το Προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του τμήματος Πολιτισμού και Δημιουργικών Μέσων και Βιομηχανιών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και υποβλήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2023.

Η συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και έρευνας, η οποία εκπονήθηκε σύμφωνα με τον Κανονισμό Εκπόνησης Πτυχιακής Εργασίας του ΤΠΔΜΒ.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αναφέρεται στην νέα εποχή στην οποία οι χορωδίες μπαίνουν, εστιάζοντας στον τρόπο με τον οποίο επαναπροσδιορίζεται η επιτέλεση της παράδοσης μέσα από τις σύγχρονες χορωδίες. Η έρευνα διεξάγεται μέσα από την ανάλυση δύο γυναικείων μουσικών συνόλων ενός Ελληνικού (CHÓRES) και ενός Κυπριακού (Amalgamation choir). Πιο συγκεκριμένα, η εργασία αυτή μελετάει τις νέου τύπου επιτελέσεις των χορωδιών τόσο στην ερμηνεία, όσο και στη παρουσίασή τους, επηρεασμένες από την σύγχρονη ματιά και τις εξελίξεις της μουσικής βιομηχανίας. Η έρευνα εστιάζει στον τρόπο αναδιαμόρφωσης της επιτέλεσης της παράδοσης.

Λέξεις κλειδιά: γυναικείο φωνητικό σύνολο, επιτέλεση, μουσική, πολυφωνική χορωδία, Chòres, Amalgamation Choir

ABSTRACT

This thesis refers to the new era that choirs are entering, focusing on the way in which the performance of tradition is redefined through contemporary choirs. The research is conducted through the analysis of two female musical ensembles, one Greek (CHÓRES) and one Cypriot (Amalgamation choir). More specifically, this work studies the new type of performances of choirs both in their interpretation and presentation, influenced by the modern outlook and developments of the music industry. The research focuses on how to reshape the performance of tradition.

Key words: female vocal ensemble, performance, music, polyphonic choir, Chòres, Amalgamation choir

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΧΟΡΩΔΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ.....	2
1.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΧΟΡΩΔΙΑΣ.....	2
1.2. ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ	5
2.1. «CHÓRES»	5
2.2. «AMALGAMATIONCHOIR»	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:Ο ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΣΤΙΣ ΧΟΡΩΔΙΕΣ.....	6
3.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗΣ.....	6
3.2. ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΚΑΙ ΧΟΡΩΔΙΑ	7
3.2.1 ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ.....	8
3.2.2 ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΣΤΗ ΧΟΡΩΔΙΑ.....	10
ΔΙΑΤΑΞΗ ΚΑΙ ΦΩΝΗ... ..	10
ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ.....	13
ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ	15
ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ	18
ΠΡΟΩΘΗΣΗ.....	20
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	21
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	22
ΛΙΣΤΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	23
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	24

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συγκεκριμένη εργασία ερευνά την σχέση των μουσικών φωνητικών συνόλων με την παράδοση, στην σημερινή εποχή. Επίσης, μελετάει πώς τα ίδια έχουν εξελιχθεί στην πάροδο των χρόνων, μέσω της επιρροής της μουσικής βιομηχανίας, των τεχνολογικών και κοινωνικών εξελίξεων και τη χρήση παραστατικών τεχνών. Εφαλτήριο για την διερεύνηση του ζητήματος αποτέλεσε, τόσο το μεγάλο ενδιαφέρον μου για την μουσική, όσο και η συμμετοχή μου σε μια μεικτή χορωδία.

Ερευνώ την συνομιλία που θέλουν να έχουν οι σημερινές χορωδίες με την παράδοση και τον τρόπο με τον οποίο την χρησιμοποιούν ως μέρος της ταυτότητάς τους. Τα παραπάνω μελετώνται μέσα από την ανάλυση των δράσεων μιας Ελληνικής (CHÓRES) και μιας Κυπριακής γυναικείας χορωδίας (Amalgamation choir).

Πιο συγκεκριμένα, μελετώ την αισθητική προσέγγιση και στυλ που υιοθετούν οι εν λόγω χορωδίες, α) ως προς την ενδυμασία τους και β) ως προς τους χώρους και τους τρόπους με τους οποίους επιλέγουν να εμφανιστούν επί της σκηνής. Ακόμη, εστιάζω και στην ανάλυση του ρεπερτορίου που επιλέγουν. Ζητούμενο αυτής της έρευνας, είναι να αναλυθεί και ο τρόπος προβολής και επαναπροσδιορισμού της παράδοσης, μέσω των επιτελεστικών πρακτικών που χρησιμοποιούνται και των εξελίξεων της τεχνολογίας.

Η μεθοδολογία της έρευνας είναι η κατευθυνόμενη συνέντευξη, η οποία ανάλογα με την εξέλιξη της συζήτησης έπαιρνε ορισμένες φορές την μορφή της ημικατευθυνόμενης.¹ Αυτή έγινε στην περίπτωση της χορωδίας «Chòres», στον γενικό διευθυντή της χορωδίας κ. Χαράλαμπο Γωγιό (ΧΓ), ενώ στην περίπτωση της «Amalgamation choir», η συνομιλία έγινε με την ιδρύτρια της, κ. Βασιλική Αναστασίου (ΒΑ). Σκοπός των συνεντεύξεων, είναι να κατανοηθεί «εκ των έσω» η λειτουργία και η δομή αυτών των χορωδιών. Τι εκφράζει την κάθε χορωδία, τι έργα επιλέγει να παρουσιάσει, πώς κατανοούν την παράδοση και τις επιτελέσεις της (χώρος, φωνή, διάταξη, ενδυμασία, επαφή με το κοινό) και τέλος, πώς έχει συμβάλει η εξέλιξη της μουσικής βιομηχανίας στην δημιουργία και την λειτουργία τους.

Όσον αφορά την βιβλιογραφία, είναι κυρίως πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές. Το θέμα τους επικεντρώνεται γύρω από την ορισμό της χορωδίας και της παράδοσης. Αναλύεται επίσης ο όρος της επιτέλεσης για να κατανοηθούν οι επιρροές που ασκεί

---

¹ Συνέντευξη με τον κ. Χαράλαμπο Γωγιό στις 19/5/23 και με την κ. Βασιλική Αναστασίου στις 28/4/23

στην μορφή, την δομή και την λειτουργία της χορωδίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 :ΧΟΡΩΔΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

1.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΧΟΡΩΔΙΑΣ

Η λέξη χορωδία, στα λατινικά *chorus*, προέρχεται από τις αρχαίες λέξεις *χορός* και *ωδή*, δηλαδή μια ωδή που τραγουδάει ο χορός και έτσι έχει προκύψει και η φράση «χορικό άσμα». Αυτά, σχετίζονται κυρίως με το αρχαίο Ελληνικό θέατρο και την βυζαντινή μουσική. Την χορωδία αποτελεί ένα πολυφωνικό μουσικό σύνολο, όπου πολλά άτομα τραγουδάνε συγχρονισμένα το ίδιο τραγούδι. Έτσι προκύπτει και το χορωδιακό τραγούδι (Καριώτης, 2021). Μια χορωδία μπορεί να είναι μικτή και να αποτελείται από γυναίκες, άντρες και παιδιά, ή και μόνο από άντρες, μόνο γυναίκες και μόνο παιδιά αντίστοιχα. Επικεφαλής της χορωδίας αποτελεί ο διευθυντής της χορωδίας, αλλιώς μαέστρος ή κατά την βυζαντινή μουσική *χοράρχης*. Η χορωδιακή μουσική αποτελείται κατά κύριο λόγο από φωνές, που χωρίζονται σύμφωνα με την ανθρώπινη έκταση σε τέσσερις ομάδες (σοπράνο, άλτο, τενόροι, μπάσοι) για την ερμηνεία κομματιών. Οι φωνές στις οποίες μπορεί να διαιρεθεί μια χορωδία δεν έχουν κάποιο περιορισμό, μπορεί να αποτελείται από δύο, από οκτώ κ.ο.κ («Εγκυκλοπαιδικές γνώσεις για», 2014).

Μια χορωδία μπορεί να εκτελεί το μουσικό της έργο, είτε με την συνοδεία των μουσικών οργάνων, είτε και χωρίς αυτά. Στην πρώτη περίπτωση τα όργανα που μπορούν να συνοδεύουν μια χορωδία είναι ποικίλα και μπορούν να είναι από ένα μόνο όργανο έως και μια ολόκληρη συμφωνική ορχήστρα. Στην πρόβα το πιο συνηθισμένο όργανο που χρησιμοποιείται, είναι το πιάνο, ακόμη κι όταν ένα τραγούδι είναι γραμμένο για να εκτελεστεί *acapella* ή με κάποιον άλλο τρόπο («Χορωδία», 2023). Στην δεύτερη περίπτωση, η χορωδία αποκαλείται *ασυνόδευτη* (χωρίς συνοδεία), ή με τον διεθνή όρο *acapella* που σημαίνει στο παρεκκλήσι, δηλαδή σαν η παράσταση / συναυλία να γίνεται σε παρεκκλήσι το οποίο δε διαθέτει κάποιο όργανο λόγω απώλειας χώρου («Εγκυκλοπαιδικές γνώσεις για», 2014).

Ως προς την σκηνική της διάταξη, η χορωδία έχει πολλές εναλλακτικές παρουσίες. Η πιο συνηθισμένη, είναι αυτή όπου η χορωδία στέκεται στο πίσω μέρος της σκηνής

και ακριβώς πίσω από τα όργανα. Σε αυτήν την περίπτωση, χωρίζεται σε δύο ή τρεις και πάνω σειρές, όπου η πιο μπάσα φωνή (δηλ. οι άνδρες) πηγαίνει στην πίσω σειρά και οι ψηλότερες φωνές στην μπροστινή. Ακόμη, στα φωνητικά μουσικά σύνολα με μεγαλύτερη εμπειρία, η διάταξη δεν είναι συγκεκριμένη. Οι φωνές δεν ομαδοποιούνται και οι ερμηνευτές τοποθετούνται διάσπαρτοι μέσα στον χώρο, ανεξάρτητα από την φωνητική ομάδα στην οποία είναι («Χορωδία», 2023).

Όλα τα παραπάνω δομούν την παραδοσιακή λειτουργία μιας χορωδίας στο δυτικό κόσμο.

1.2.ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Η παράδοση είναι ένα κεφάλαιο που έχει απασχολήσει επιστήμονες από διάφορους τομείς. Όπως αναφέρει ο Κάβουρας (2010) υπάρχει μια ισχυρή συνάφεια του όρου με την έννοια φολκλόρ. Ανάμεσά τους υπάρχουν έξι βασικές σημασίες σχετικά με την εννοιολογική τους ομοιότητα. Έτσι, παράδοση σημαίνει 1) ένας συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο γίνονται τα πράγματα, 2) ό, τι αποτελεί την κουλτούρα, 3) η διάδοση και μεταφορά πρακτικών και ιδεών και των προϊόντων που διαδίδονται κατ' αυτόν τον τρόπο, τα οποία συνοδεύονται με το επίθετο «παλιά», 4) ό, τι είναι στα υπάρχοντα μιας ολόκληρης κοινότητας και όχι σε ένα συγκεκριμένο άνθρωπο ή μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων, 5) γνώσεις για την ζωή που δεν είναι κάπου γραμμένες, όπου οι απόψεις δίστανται ανά επιστήμονα και κάποιιο δίνουν μεγαλύτερη σημασία και άλλοι όχι, όπου οι δεύτεροι τις θεωρούν άχρηστες στην σύγχρονη ζωή και 6) ό, τι είναι η κοινοτική ταυτότητα (Finnegan, 1992, όπως αναφέρθηκε στο Κάβουρας, 2010). Για να γίνει πιο κατανοητή η σχέση, πρέπει να επισημανθεί ο όρος φολκλόρ. Αυτή, είναι μια αγγλική λέξη και έχει δύο σημασίες και για την Ελληνική και για την Αγγλική γλώσσα. Ως προς την Αγγλική, σημαίνει όπως αναφέρει ο Κάβουρας (2010) πρώτον «το σύνολο των άγραφων παραδόσεων, δοξασιών, θρύλων, εθίμων» (σελ.29) από έναν πολιτισμό και δεύτερον «την συστηματική μελέτη και επιστημονική διερεύνηση όλων των στοιχείων του παραπάνω συνόλου» (σελ.29). Ως προς την Ελληνική εκδοχή του ο όρος έχει μια πιο ευρεία έννοια που αντιστοιχεί στην Αγγλική και σημαίνει «το σύνολο των εκδηλώσεων του λαϊκού παραδοσιακού πολιτισμού» και ό, τι είναι «αντικείμενο της επιστήμης της

λαογραφίας» (Μπαμπινιώτης, 1998, σελ.29, όπως αναφέρθηκε στο Κάβουρας, 2010). Ακόμη, ο όρος έχει και μια αρνητική σημασία όπου σημαίνει η κακή αισθητική και η ρηχή μίμηση του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού (Μπαμπινιώτης, 1998, όπως αναφέρθηκε στο Κάβουρας, 2010).

Σε ένα πιο χαρακτηριστικό δείγμα σύνδεσης της παράδοσης με το φολκλόρ, ο όρος φολκλόρ χρησιμοποιήθηκε από τη νεωτερική πλευρά, έχοντας ως σημασία, την μετάδοση της παράδοσης μέσω του προφορικού λόγου. Υπό αυτήν την έννοια ο όρος αναφέρεται σε προφορικές παραδόσεις όπως είναι τα τραγούδια, οι ιστορίες, τα μοιρολόγια, τα παραμύθια κτλ. (Finnegan, 1992, όπως αναφέρθηκε στο Κάβουρας, 2010). Συνεχίζοντας, η οριοθέτηση του πλαισίου γύρω από την παράδοση σε μια συγκεκριμένη περίοδο, έχει διαπιστωθεί ότι είναι ανεπαρκής. Η παρελθοντική χρονική περίοδος παράδοσης, προβάλλει χαρακτηριστικά και πρακτικές που την κάνουν μοναδική. Όμως, η κάθε χρονική περίοδος εξαρτάται από τις εποχές που έχουν φύγει και αυτές που θα έρθουν, έχοντας ως αποτέλεσμα η παράδοση και τα σύμβολά της να μετασχηματίζονται και να αποτελούν κάθε φορά μέρος του πολιτισμού (Ανδρίκος, 2020, όπως αναφέρθηκε στη Γκάντζου, 2022). Επιπρόσθετα, ο Mark Philips κατανοεί την παράδοση ως μια πολιτισμική πραγματικότητα με πλούσια ιστορία, ενώ προσθέτει πως κάθε σημαντική παράδοση που παραμένει ενεργή και ισχυρή, μπορεί να μετασχηματιστεί. Επιπλέον, θεωρεί πως η ίδια παραμένει δυνατή λόγω της μεγάλης μεταδοτικότητας που έχει (Philips και Schochet, 2004, όπως αναφέρθηκε στο Κάβουρας, 2010).

Στα πλαίσια της δικής μου έρευνας, ο όρος παράδοση χρησιμοποιείται για να φανεί ο τρόπος χρήσης του από τις συγκεκριμένες χορωδίες τόσο στον τρόπο λειτουργίας τους (βλ. ενδυμασία κτλ.) όσο και στο ρεπερτόριο. Αποτελεί μια συγκεκριμένη διαδικασία με την οποία γίνονται τα πράγματα, που οι νέες χορωδίες την ανατρέπουν. Έτσι, η παράδοση χρησιμοποιείται για να κατανοηθεί το τι είναι και τι σημαίνει για αυτά τα σύνολα και ποιος είναι ο τρόπος που επιλέγουν να συνομιλήσουν μαζί της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

2.1 «CHÓRES»

Σχετικά με το όνομα της χορωδίας «Chòres», αυτό προέρχεται από το λογοπαίγνιο μεταξύ της αγγλικής λέξης chorus που σημαίνει χορωδία και της ελληνικής λέξης κόρες. Η ονομασία προέκυψε από το γεγονός ότι είναι ένα γυναικείο φωνητικό σύνολο που έχει να κάνει εξολοκλήρου με γυναικείες φωνές και συνεπώς και το ρεπερτόριο είναι για όμοιες φωνές. Ιδρύτρια της χορωδίας είναι η Μαρίνα Σάτι, ενώ η χορωδία από την αρχή της σχετίζεται με την αστική μη κερδοσκοπική εταιρία Womo. Ιδρύθηκε το 2018. Ο καλλιτεχνικός πυρήνας του ρεπερτορίου της, βασίζεται σε επεξεργασίες της παραδοσιακής μουσικής κυρίως από τον Ελληνόφωνο χώρο, αλλά όχι μόνο. Τα πρώτα χρόνια τραγουδούσε αφρικάνικα και βουλγάρικα κτλ., ενώ από ένα σημείο και μετά επικεντρώθηκε κυρίως στο ελληνικό ρεπερτόριο. Σύμφωνα με την συνέντευξη, η χορωδία δεν περιορίζεται μόνο στο τραγούδι, αλλά έχει έναν εκπαιδευτικό χαρακτήρα, βάση του οποίου οι κοπέλες αναπτύσσουν την πολιτική και πολιτιστική τους συνείδηση, ενώ τους παρέχονται και δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με το σύνολο των παραστατικών τεχνών. Η ίδια έχει συμμετάσχει και σε συναυλιακούς χώρους και σε σκηνικές παραγωγές.

2.2 «AMALGAMATION CHOIR»

Η συγκεκριμένη γυναικεία χορωδία ιδρύθηκε από την Βασιλική Αναστασίου και αποτελεί μια συνέχεια ενός project, που η ίδια δημιούργησε την περίοδο του μεταπτυχιακού της στην Αγγλία. Αυτό το project, όπως αναφέρει η ίδια «έσμιγε παραδοσιακές μελωδίες της μεσογείου και των Βαλκανίων με τζαζ επιρροές και πιο μοντέρνα ηλεκτρονικά στοιχεία»² και ονομάστηκε Amalgamation project. Η λέξη Amalgamation σημαίνει η διαδικασία της πρόσμιξης, όπου στην συγκεκριμένη περίπτωση παραπέμπει στην πρόσμιξη των διαφόρων μουσικών στοιχείων. Το ρεπερτόριο τους βασίζεται κυρίως στο Κυπριακό ρεπερτόριο, αλλά όχι αποκλειστικά.

---

² Από δω και πέρα οι αναφορές στις συνεντεύξεις, θα δίνονται απλά με εισαγωγικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΣΤΙΣ ΧΟΡΩΔΙΕΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύονται εκτενώς, μέσα από την έρευνα των δύο μελετών περίπτωσης που προαναφέρθηκαν, τα βασικά παραδοσιακά χαρακτηριστικά της χορωδίας και η εξέλιξή τους. Η διεξοδική έρευνα αυτών, έχει ως πυρήνα την έννοια της παράδοσης και το πώς η επιτέλεση αυτής, επαναπροσδιορίζεται στις μέρες μας. Παράγοντα αυτής της αλλαγής αποτελεί το σύγχρονο αστικό περιβάλλον, στα πλαίσια του οποίου εξελίσσεται σήμερα η χορωδία, που ενημερώνεται διαρκώς από τις αλλαγές στον τεχνολογικό, οικονομικό και κοινωνικοπολιτικό τομέα. Έτσι, σε αρχικό στάδιο αναλύεται η έννοια της επιτέλεσης, ενώ στην συνέχεια γίνεται αναφορά στις απόψεις των χορωδιών για την έννοια την παράδοσης και στις νέες συνθήκες υπό τις οποίες επιτελείται η παράδοση στην χορωδία. Αναφορικά, ο τομέας της παρουσίασης της χορωδίας (π.χ. χώρος, ενδυμασία, διάταξη κτλ.), καθώς και οι επιρροές της τεχνολογίας, είναι κάποια από τα ζητήματα που συζητούνται στην εργασία.

3.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗΣ

Η ρίζα της λέξης επιτέλεση (performance), προέρχεται από το ρήμα επιτελώ (perform). Γενικότερα, ο όρος αυτός έχει χρησιμοποιηθεί από πολλούς διαφορετικούς ερευνητές και συνήθως ερμηνεύεται ως «επιτέλεση» ή «παραστασιακή επιτέλεση». Η πρώτη μετάφραση της αγγλικής λέξης, δίνει τον ορισμό, ότι είναι η σκηνική παρουσίαση των διάφορων δρωμένων³ (Νιώρα, Λουτζάκη, Κουτσούμπα, Τυροβολά, 26:2011, όπ. αναφ. Μαυροπούλη, 2019).

Παρότι ο όρος αυτός δεν έχει σαφή σημασία, χρησιμοποιείται αρκετά στους κοινωνικούς και ανθρωπιστικούς τομείς. Στον ανθρωπολογικό κλάδο, η επιτέλεση καλύπτει ένα μεγάλο μέρος της έννοιας δράση. Σε αυτή συμπεριλαμβάνονται από θρησκευτικές τελετές, τελετουργίες, μέχρι αθλήματα, χοροί, θέατρο, αλλά και οι καθημερινές δραστηριότητες και συναλλαγές των ανθρώπων (Λαλιώτη, 2012). Αυτή η ευρύτερη εκδοχή της έννοιας, αφορά τόσο τους τρόπους με τους οποίους γίνεται

---

³ Σημαντικοί επιστήμονες που έχουν μελετήσει την επιτέλεση και έχουν καταλήξει στις δικές τους ερμηνείες, είναι οι: «Geertz, Turner, Fabian, Singer, Goffman και Schechner» (Νιώρα, Λουτζάκη, Κουτσούμπα, Τυροβολά, 26:2011, όπ. αναφ. Μαυροπούλη, 2019).

κατανοητός από τους ανθρώπους ο πολιτισμός τους, όσο και την μεθοδολογία που χρησιμοποιεί ένας εθνογράφος προκειμένου να δημιουργήσει γνώση για έναν πολιτισμό που μελετάει (Fabian 1990, Karchan 1995, οπ. αναφ. Λαλιώτη, 2012).

Τα τελευταία χρόνια, με την έννοια επιτέλεση αναφερόμαστε στο σύνολο των δραστηριοτήτων ενός ατόμου, οι οποίες πραγματοποιούνται μέσα σε μια χρονική περίοδο, με την διαρκή παρουσία του μπροστά σε ένα πλήθος παρατηρητών και επηρεάζουν και τους ίδιους τους παρατηρητές (Νιώρα, Λουτζάκη, Κουτσούμπα, Τυροβολά, 26:2011, όπ. αναφ. Μαυροπούλη, 2019).

3.2. ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΚΑΙ ΧΟΡΩΔΙΑ

Συνεχίζοντας, στην ενότητα αυτή θα ασχοληθούμε με τις δύο μελέτες περίπτωσης, υπό το πρίσμα του τρόπου με τον οποίο επιτελείται η παράδοση μέσα σε ένα πλαίσιο επηρεασμένο από τη σύγχρονη εποχή. Αυτό πραγματοποιείται μέσα από την ανάλυση των επιλογών που κάνει η κάθε μια από τις δύο χορωδίες, σε θέματα α) εμφάνισης, β) σκηνικής παρουσίας, γ) ερμηνείας και δ) επιλογής τραγουδιών.

Η μουσική και κατ' επέκταση η χορωδία, παρότι ανήκουν στις παραστατικές τέχνες όπως το θέατρο κι ο χορός, φαίνεται να μην έχουν διερευνηθεί αρκετά έως και καθόλου από τις σπουδές και την ανθρωπολογία της επιτέλεσης (Λαλιώτη, 2012). Αυτό προκύπτει πρώτον, από τον «παρτιτουροκεντρικό» τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι μουσικοί πολιτισμοί, ο οποίος αναπτύχθηκε από την παραδοσιακή μουσικολογία, όπου ταυτίζει την μουσική και το νόημα που παράγει με το κείμενο (Cook, 2005, οπ. αναφ. Λαλιώτη, 2012). Δεύτερον, το όχι τόσο λογοτεχνικό ύφος της μουσικής, την έκανε αυτομάτως, να μην ανήκει στις επιτελεστικές τέχνες και τις δραματικές αναπαραστάσεις, όπου βασίζονται και υπάρχουν στο θέατρο (Auslander 2004β, 2006α, οπ. αναφ. Λαλιώτη, 2012).

Επιπλέον, η μουσική δεν είναι ένα κείμενο ή ένας ήχος, αλλά μια δραστηριότητα, που παράγουν οι άνθρωποι. Στην θέση της μουσικής (music), μπαίνει η έννοια «musicking» (μουσικοτροπία), για να μπορέσει να δείξει την δραστήρια πλευρά που έχει η μουσική ως διαδικασία, όπου όσοι συμμετέχουν σε αυτήν ανεξαρτήτως ειδικότητας, (συνθέτες, παραγωγοί, ερμηνευτές, χορωδοί, όσοι κάνουν πρόβα, οι οργανοπαίκτες κ.ο.κ.) την αποτελούν (Small, 1998, οπ. αναφ. Λαλιώτη, 2012). Επομένως, όλα αυτά δεν αποτελούν ξεχωριστές διαδικασίες, αλλά κομμάτια μιας

ανθρώπινης δραστηριότητας (Cook, 1992, οπ. αναφ. Λαλιώτη, 2012).

Μέσα από την ανάλυση της σχέσης της παρτιτούρας με την επιτέλεση, αναγνωρίζεται πως η παρτιτούρα δεν αποτελεί ένα συγκεκριμένο και ολοκληρωμένο έργο – κείμενο, που έχει ορίσει το νόημα της μουσικής, αλλά ένα θεατρικό κείμενο, που βάζει τους κανόνες της δράσης, χωρίς όμως να περιορίζει την ανάπτυξη της αλληλεπίδρασης και της επικοινωνίας μεταξύ των συμμετεχόντων. Έτσι, μπορεί να ειπωθεί πως η μουσική ως τέχνη, δεν έχει νόημα έξω από τα πλαίσια στα οποία οι άνθρωποι που συμμετέχουν, παράγουν (Λαλιώτη, 2012).

3.2.1. ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Οι «Chòres» στην ερώτηση σχετικά με το πώς προσλαμβάνουν οι ίδιες την σχέση με την παράδοση σε επίπεδο επιλογής έργων, αναφέρουν πως «σημαντικές γι αυτές είναι οι αναθέσεις. Αναθέτουν δηλαδή σε νέους συνθέτες να γράψουν μεταγραφές πάνω σε παραδοσιακές μελωδίες. Έτσι, η χορωδία έχει συνεργαστεί με ανθρώπους που χρησιμοποιούν πιο παραδοσιακό τρόπο, που ασχολούνται με την νεωτερικότητα και την παράδοση, που έχουν την παράδοση στο κέντρο της αισθητικής τους ή που ασχολούνται με την σκληροπυρηνική σύγχρονη πρωτοπορία».

Όσον αφορά τον ήχο η χορωδία «προσπαθεί να παράγει έναν δικό της ήχο, χωρίς όλο αυτό που γίνεται σε μια όπερα και χωρίς τον περιορισμό που εκπέμπει η παραδοσιακή μουσική ως προς την εκφορά της. Προσπαθεί να δημιουργεί κάτι το ενδιάμεσο από αυτά τα δύο».

Ως προς την σχέση της χορωδίας με την παράδοση, ο ΧΓ αναφέρει ότι «πρότυπο για την λογική γύρω από την οποία η χορωδία λειτουργούσε αρχικά, υπήρξε το γυναικείο φωνητικό σύνολο Βουλγάρικες φωνές. Έτσι, οι «Chòres» ξεκινώντας από αυτό το μοντέλο και τραγουδώντας πάνω στο ρεπερτόριο των Βουλγάρικων φωνών, σιγά – σιγά μεταφέρθηκαν στο Ελληνικό ρεπερτόριο. Οι «Chòres» λοιπόν δεν συστήνονται ως ένα παραδοσιακό σύνολο, αλλά ως μια πολυφωνική χορωδία, βασισμένη στην ευρωπαϊκή, δυτική λογική και οργάνωση. Η σχέση που έχει με την παράδοση, είναι μια σχέση μεταποίησης της Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, σε μια μουσική πιο κοντά στα χαρακτηριστικά της δυτικής. Αυτό συμβαίνει καθώς η Ελληνική παράδοση είναι κατά βάση μονοφωνική, όχι όμως πως δεν υπάρχουν πολυφωνικές παραδόσεις στην Ελλάδα (π.χ. της Ηπείρου). Έτσι λοιπόν, οι «Chòres»,

αποτελούν μια σύνθεση τριών βασικών σταθμών α) τις Βουλγάρικες φωνές, β) την πρωτοπορία και γ) την νεωτερική προσέγγιση της εθνικής σχολής και βάση αυτών λειτουργούν σε σχέση με το Ελληνικό παραδοσιακό υλικό».

Στην ερώτηση αν υπάρχει ανάγκη να διαδοθεί το παραδοσιακό με έναν πιο σύγχρονο τρόπο ο ΧΓ αναφέρει πως «ο μόνος τρόπος διάδοσης του από την στιγμή που βρίσκεται μέσα σε ένα αστικό πλαίσιο, είναι ο σύγχρονος. Στους παραδοσιακούς πολιτισμούς το κείμενο, η μουσική και η κίνηση αποτελούσαν βασικές προϋποθέσεις, όπου δεν υπήρχε μουσική χωρίς κείμενο και αντίστροφα και οι ερμηνευτές δεν παρέμεναν ακίνητοι. Στην περίπτωση από τις «Chòres» αυτές χρησιμοποιούν και τις τρεις αυτές παραμέτρους και τις συστήνουν στο κοινό μέσα από ένα πιο σύγχρονο πλαίσιο. Δηλαδή, υπάρχει το παραδοσιακό κείμενο, η επεξεργασμένη παραδοσιακή μουσική μελωδία και μια πιο μοντέρνα κινησιολογία. Με λίγα λόγια, επαναφέρουν την κινησιολογία στην χορωδιακή πρακτική και παρουσιάζονται ως χορός. Η χορωδία και κατ' επέκταση η παράδοση, ενημερώνονται από την αστική εμπειρία και ούτε κινδυνεύουν, ούτε χρειάζονται την σημερινή αισθητική να τις διασώσει».

Από την πλευρά της «Amalgamation choir» και το πώς προσλαμβάνουν την σχέση τους με την παράδοση, η ΒΑ αναφέρει ότι, «επιλέγει τα τραγούδια βάση της ιστορίας που παρουσιάζουν οι στίχοι. Πρωτίστως εστιάζει εκεί και μετά στην μελωδία. Αυτό που της αρέσει είναι ότι οι ιστορίες των παραδοσιακών τραγουδιών παραμένουν διαχρονικές γιατί επικοινωνούν με τους ανθρώπους της κάθε εποχής και γι' αυτό δεν έχουν χαθεί μέσα στην πάροδο του χρόνου». Και αυτό ισχύει και για την άλλη χορωδία προς μελέτη. «Δηλαδή, μπορεί η μελωδία και ο ήχος να αλλάζουν από τόπο σε τόπο μέσα στα χρόνια και ανάλογα και με την κάθε κουλτούρα, αλλά η ιστορία συνεχίζει να είναι ίδια».

3.2.2 ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΣΤΗ ΧΟΡΩΔΙΑ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η επιτέλεση της παράδοσης στα συγκεκριμένα σύνολα. Για την καλύτερη κατανόησή της, επιλέγω να εστιάσω στην έρευνα μου στα χαρακτηριστικά 1) της διάταξης και της φωνής, 2) της ενδυμασίας, 3) του χώρου και της ατμόσφαιρας που δημιουργείται, 4) στο ρεπερτόριο και την ερμηνεία που εφαρμόζεται και 5) στην προώθηση.

1) Διάταξη και φωνή

Ως προς την παρουσίαση η ΒΑ της «Amalgamation Choir» τοποθετήθηκε αρχικά ως προς τις φωνές και την διάταξη. «Αναφέρει ότι η διάταξή τους δεν είναι σε γραμμές και οι φωνές δεν είναι ομαδοποιημένες όπως συνηθίζεται, πράγμα το οποίο, όπως η ίδια λέει, έχει τα καλά και τα κακά του. Στη ΒΑ αρέσει το αυθόρμητο στοιχείο και ο πειραματισμός των φωνών. Αυτό που κάνει είναι να βγάζει τις κοπέλες από τα όρια τους, από εκεί που νιώθουν πιο ασφαλείς και σίγουρες για την φωνή τους, δημιουργώντας μια μορφή πρόκλησης ανάμεσα τους. Έτσι, μια φωνή που τραγουδάει την πάνω φωνή, την βάζει να τραγουδάει την κάτω και αντιστρόφως. Ο διαχωρισμός αυτός συμβαίνει γιατί την ίδια την ενδιαφέρει η διαφορά που υπάρχει στο ηχόχρωμα».

Η διάταξη αυτής της χορωδίας «προτιμάται να είναι στην μορφή πετάλου, παρά οι κοπέλες να τοποθετούνται η μια πίσω από την άλλη σε σειρές. Στον πέταλο αυτό, οι κοπέλες είναι ανακατεμένες όσον αφορά την φωνή και όχι ομαδοποιημένες. Αυτό γίνεται εξίσου για το ηχόχρωμα, το οποίο η κα. ΒΑ θεωρεί ότι με αυτόν τον τρόπο βγαίνει πιο ισορροπημένο. Εδώ όμως δημιουργείται ένα ρίσκο, διότι η ίδια δεν μπορεί όταν χρειαστεί να χαμηλώσει ή δυναμώσει κάποια φωνή, καθότι δεν βρίσκεται η κάθε φωνή στο ίδιο σημείο. Η δυσκολία αυτή ξεπερνιέται μέσα από συγκεκριμένες χειρονομίες και συμβολισμούς που χρησιμοποιεί η μαέστρος, προκειμένου να συνεργάζεται σωστά με την χορωδία».

Ένα ακόμη ενδιαφέρον χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι επέλεξαν να ερμηνεύουν τα κομμάτια τους acapella. Εκτός από το ότι στην ΒΑ «δεν αρέσει η μουσική και το είδος που ερμηνεύουν σαν χορωδία να συνοδεύεται από πιάνο, το στοιχείο αυτό αρχικά προέκυψε και από την έλλειψη του οργάνου. Αυτό έγινε, διότι δεν ήταν εύκολο να υπάρχει σε κάθε πρόβα κάποιος μουσικός που να τις συνοδεύει.

Παρά την απουσία όμως των χαμηλών φωνών και του οργάνου, η ίδια αναφέρει ότι βρίσκει μια γοητεία μέσα σε αυτό το ατελές».

Φωτογραφία 1. «Amalgamation Choir», 2023 - Φωτογραφία από τον λογαριασμό της «Amalgamation Choir» στα κοινωνικά δίκτυα.

Οι «Chòres» τραγουδούν επίσης acapella στις δικές τους εμφανίσεις. «Όταν όμως συνεργάζονται με άλλους σε δικά τους project και αναγράφεται ως σύμπραξη με τις «Chòres», εκεί πολλές φορές συνοδεύονται και από κάποιου είδους ορχήστρα ή όργανο. Η παρουσία τους επί σκηνής, έχει να κάνει με την συνθήκη στην οποία εντάσσεται η χορωδιακή επιτέλεση. Δηλαδή εάν είναι μια συναυλία ή μια ημιθεατρική παράσταση όπου υφίσταται σχετική σκηνοθεσία. Οι δύο αυτές κατηγορίες συνδυάζονται στις «Chòres», οι οποίες δεν λειτουργούν μόνο για μιας από τις δύο περιπτώσεις, όπως συμβαίνει με τις περισσότερες χορωδίες. Αυτές στις συναυλίες τους, χρησιμοποιούν ορισμένες φορές κάποια θεατρικά στοιχεία, άλλοτε σε μικρότερο και άλλοτε σε μεγαλύτερο βαθμό. Αυτό αλλάζει από περίπτωση σε περίπτωση, καθώς εξαρτάται από τον χώρο και το ρεπερτόριο». Ένα άλλο στοιχείο σχετικό με την εμφάνιση των χορωδιών, είναι η χρήση της κινησιολογίας. Οι «Chòres» «χρησιμοποιούν για όλα τα τραγούδια που ερμηνεύουν μια βασική χορογραφία», κάτι το οποίο δεν υπάρχει στην «Amalgamation Choir». «Αυτή μπορεί να προσαρμόζεται σε

μικρό βαθμό, όταν χρειάζεται, από συναυλία σε συναυλία. Ακόμη, εξαρτάται από την εκάστοτε συνθήκη και προσαρμόζεται ανάλογα και με τον χώρο που υπάρχει σε κάθε παράσταση. Αν ο χώρος δεν επαρκεί, δεν υπάρχει και χορογραφία».

Φωτογραφία 2. «Chòres», 2022 - Φωτογραφία από τον λογαριασμό από τις «Chòres» στα κοινωνικά δίκτυα.

2) Ενδυμασία

Συνεχίζοντας, η ενδυμασία αποτελεί ένα ακόμη στοιχείο «που αναδεικνύει την μοναδικότητα της «Amalgamation Choir» » σύμφωνα με την ΒΑ. Η αρχή του συνόλου σε όλα τα πράγματα είναι η μοναδικότητα του κάθε ανθρώπου. Επειδή η κάθε προσωπικότητα διαφέρει, εδώ δίνεται η δυνατότητα στην κάθε γυναίκα να φορέσει ότι θέλει. Διαλέγεται μια παλέτα χρωμάτων ή μπαίνει κάποιο βασικό στοιχείο που πρέπει να υπάρχει σε όλες τις κοπέλες και από κει και πέρα η καθεμία επιλέγει πως θα ντυθεί. Την ίδια τακτική χρησιμοποιούν και στις φωνές, όπου όταν κάποια δεν αισθάνεται άνετα να τραγουδήσει σε ψιλή ή χαμηλή φωνή γιατί κάτι της συμβαίνει, παραμένει εκεί που θέλει.

Φωτογραφία 3. «Amalgamation Choir», 2014 - Φωτογραφία από τον λογαριασμό της «Amalgamation Choir» στα κοινωνικά δίκτυα.

Από την άλλη, στην συνέντευξη με τον ΧΓ ειπώθηκε «πως στην Μαρίνα Σάτι αρέσει να φέρνουν σε επικοινωνία το παραδοσιακό και την επιρροή που αυτό ασκεί γενικότερα, με το σύγχρονο και με την ζωή των σημερινών ανθρώπων στην πόλη. Να είναι φανερή δηλαδή η αντίθεση αυτού του δίπολου μέσα στο κάθε πρότζεκτ. Η ίδια προτιμάει τα ρούχα να είναι ανοιχτόχρωμα, σε αποχρώσεις του λευκού και μπεζ, γιατί θεωρεί πως αυτά εκπέμπουν μια φρεσκάδα, κάτι που θέλει να βγάλει και η χορωδία. Ακόμη, αναφέρει πως ανάλογα το concept, η ενδυμασία τους μπορεί να επηρεάζεται και από διάφορα στοιχεία των παραδοσιακών στολών ενός τόπου, χρησιμοποιώντας τα σχέδια και τα χρώματα που υπάρχουν σε αυτές, που τον συμβολίζουν. Αυτό λοιπόν αλλάζει σε κάθε συναυλία ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο τοποθετείται και το concept που έχει. Οι παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται, έχουν να κάνουν με το αν είναι μια καθαρά θεατρική η συναυλιακή συνθήκη, αν είναι μια δική τους εμφάνιση ή μια συνεργασία με κάποιο άλλο σχήμα. Δηλαδή, στην περίπτωση μιας σκηνοθετημένης παραγωγής, υπεύθυνοι είναι οι ενδυματολόγοι. Ακόμη, έχουν να κάνουν με το ύφος της παράστασης και το αν και τι είδους κινησιολογία υπάρχει σε αυτήν. Έτσι, για την εκάστοτε εμφάνισή τους φροντίζουν να υπάρχει μια ενότητα, μέσα σε ένα πλαίσιο συνεχούς αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας της παράδοσης με το σύγχρονο».

Φωτογραφία 4. «Chòres», 2022 - Φωτογραφία από τον λογαριασμό από τις «Chòres» στα κοινωνικά δίκτυα.

3) Χώρος και ατμόσφαιρα

Όσον αφορά τον χώρο, η ΒΑ λέει «πως τα πρώτα χρόνια της η χορωδία πήγαινε σε πολλά υπαίθρια φεστιβάλ. Αυτό ήταν και το γεγονός που την έκανε να αλλάξει γνώμη, καθώς λόγω του ανοιχτού χώρου χρησιμοποιούσαν μικροφωνική εγκατάσταση. Έκτοτε, προτιμάει οι συναυλίες του συνόλου να γίνονται όποτε αυτό είναι δυνατόν σε κλειστούς και μικρούς χώρους, διότι το φωνητικό αποτέλεσμα είναι ελεγχόμενο σε επίπεδο ακουστικής και αυτό που επιθυμεί, χωρίς κάποια επιπλέον ηχητική υποστήριξη. Ένας λόγος ακόμη που προτιμάει αυτή την επιλογή, είναι ότι όλες οι χορωδοί είναι ερασιτέχνες. Οι ίδιες μπορεί να νιώθουν κάποιου είδους ανασφάλεια σε ένα μεγάλο χώρο λόγω έλλειψης εμπειρίας και να μην έχουν όλες φωνητική αυτοπεποίθηση».

Η ακουστική έχει να κάνει και για τις «Chòres» «με το αν χρησιμοποιείται ή όχι ενίσχυση, εκτός και αν πρόκειται για βιντεοσκόπηση, όπου εκεί ο ήχος είναι ήδη επεξεργασμένος. Η ενίσχυση εξαρτάται με την σειρά της από τον χώρο και την ακουστική που έχει. Αν αυτή είναι καλή τότε ο ήχος παραμένει γνήσιος. Όμως, στις σημερινές κοινωνίες που υπάρχει ένα υψηλό ποσοστό θορύβου, δύσκολα βρίσκεται κάποιος χώρος ηχομονωμένος. Υπό τέτοιες συνθήκες, η πραγματοποίηση μιας συναυλίας χωρίς ηχολήπτη φαντάζει σπάνια για τις «Chòres», ενώ ζητούν ο ήχος να ακούγεται όσο πιο φυσικός γίνεται, σε σημείο που ο κόσμος να μην καταλαβαίνει ότι είναι ενισχυμένος. Παρόλα αυτά, όπως ο ΧΓ αναφέρει, η επιλογή του χώρου δεν γίνεται με αφορμή την ακουστική, καθώς υπάρχει η ηχοληψία που ανά πάσα στιγμή διορθώνει τα πράγματα». Αυτά έρχονται σε αντίθεση με την «Amalgamation choir», όπου η ακουστική παίζει για αυτήν την κύρια προϋπόθεση επιλογής χώρου, χωρίς την χρήση ηχητικής υποστήριξης.

Εκτός από τις παραπάνω παραμέτρους, η «Amalgamation choir» «θέλει να επικρατεί στον χώρο μια χαλαρή, φιλική και οικεία ατμόσφαιρα. Γι' αυτό και όταν υπάρχει η επιλογή, οι εμφανίσεις της χορωδίας γίνονται σε αυλές και σπίτια ή σε αυτοσχέδια σαλόνια. Τις περισσότερες φορές όμως δεν έχουν την δυνατότητα επιλογής και ο χώρος είναι αυτός που προσφέρεται από αυτόν που τις προσκαλεί κάθε φορά. Επιπρόσθετα, για την επιλογή χώρου σύμφωνα με την ΒΑ, βασικότερο παράγοντα αποτελεί η ακουστική και μετά η αισθητική – αρχιτεκτονική του κτιρίου. Η ίδια υποστηρίζει πως ένα πιο αναγνωρίσιμο κτίριο από τον κόσμο ενισχύει την παρουσία του συνόλου. Επιπλέον, εάν τραγουδούν σε ένα σπουδαίο αρχιτεκτόνημα,

αυτό αποτελεί κι ένα πλεονέκτημα για την ατμόσφαιρα που μπορεί να δημιουργηθεί. Εκτός από αυτό, ο χώρος παίζει σημαντικό ρόλο, καθώς συμβάλλει στην έμπνευση και δημιουργία του αφηγήματος και για την χορωδία αυτή, αποτελεί ένα μέλος της».

Φωτογραφία 5. «Amalgamation Choir», 2022 - Φωτογραφία από τον λογαριασμό της «Amalgamation Choir» στα κοινωνικά δίκτυα.

Ομοίως και στις «Chòres» «ο χώρος και η επιλογή του, έχει να κάνει με το πρότζεκτ. Ακόμη, έχει να κάνει και με το ποια πρόταση είναι πιο κοντά στις δυνατότητες που έχει η χορωδία. Δηλαδή αν ο χώρος είναι προσβάσιμος όσον αφορά το ενοίκιο και τους πόρους που μπορεί να διαθέσει η χορωδία. Προϋπόθεση για το που θα γίνει αποτελεί επίσης, αν η χρήση του χώρου θα χρησιμοποιηθεί για κινηματογράφηση ή για μια παράσταση. Στην πρώτη περίπτωση, η επιλογή γίνεται με καθαρά αισθητικούς όρους. Τα κριτήρια βάση του οποίου επιλέγεται είναι, εάν ταιριάζει το ρεπερτόριο με αυτόν, και αν μέσα στο χρονικό πλαίσιο το οποίο διαθέτει η χορωδία, μπορεί να υπάρξει μια καλή σκηνοθεσία. Επιπλέον, οι «Chòres» συνηθίζουν να επιλέγουν μια από τις προτάσεις που είναι πιο κοντά στο σκεπτικό

τους, παρά να προτείνουν κάτι δικό τους. Στην περίπτωση των φεστιβαλικών εμφανίσεων, η επιλογή έχει να κάνει με το αντικείμενο του κάθε θεσμού».

Διαφορά αποτελεί «η υποχρέωση απέναντι στην Εθνική Λυρική σκηνή, που τις φιλοξενεί. Έτσι, οι ίδιες πρέπει να εμφανίζονται όταν τους καλεί η Λυρική σκηνή, σε όποιον χώρο αυτή επιθυμεί».

Όσον αφορά την αρχιτεκτονική των κτιρίων και ο ΧΓ «λέει πως είναι σημαίνουσα ακόμη και αν δεν είναι αναγνωρίσιμη. Ο ίδιος αναφέρει ότι «υπάρχει κάτι πέραν της αισθητικής». Επειδή ο χώρος επιλέγεται σύμφωνα με το πλαίσιο μιας θεματικής που ορίζεται κάθε φορά, από την οποία εξαρτάται και η εμφάνιση του συνόλου και το ρεπερτόριο, συμβάλλει στο νόημα της επιτέλεσης. Έτσι, το νόημα αλλάζει σε κάθε χώρο και συνεπώς και η σημασιοδότηση του».

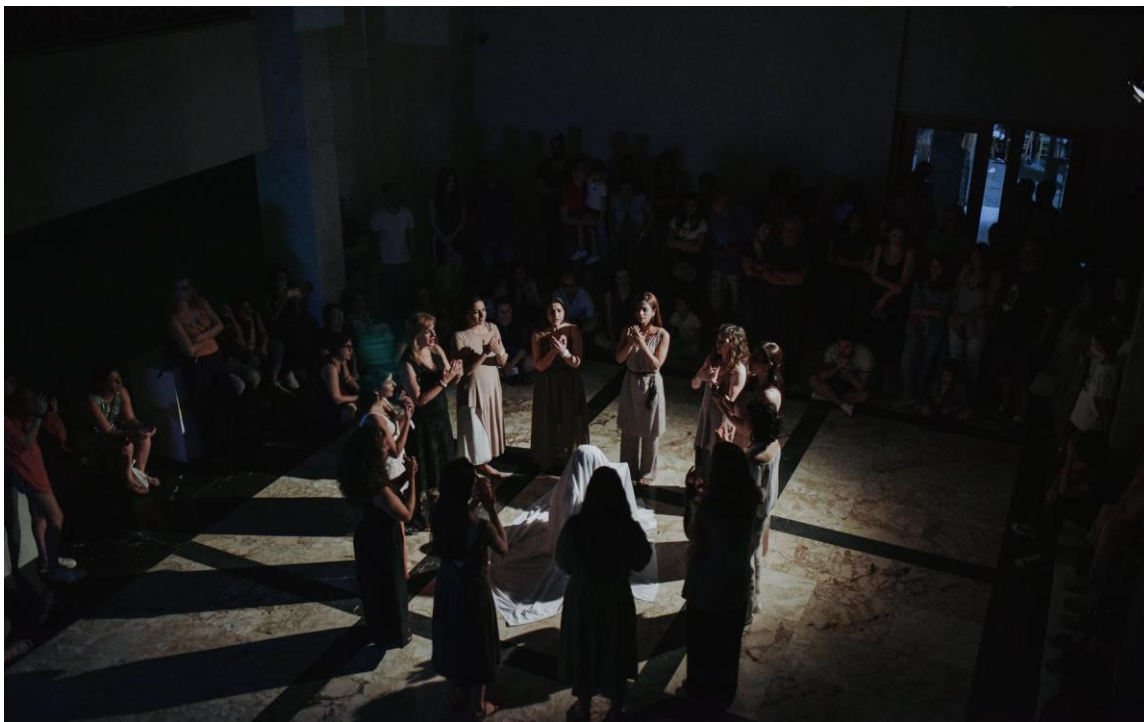

Φωτογραφία 6. «Chòres», 2023 - Φωτογραφία από τον λογαριασμό από τις «Chòres» στα κοινωνικά δίκτυα.

4) Ρεπερτόριο και ερμηνεία

Ως προς την ερμηνεία και τα τραγούδια, η διασκευή αποτελεί ένα μεγάλο κομμάτι της «Amalgamation choir». Η ΒΑ τονίζει «πώς αντί να βασίζει την διασκευή απάνω στη μελωδία και την αρμονία του κάθε τραγουδιού, η ίδια ξεκινάει με βάση την αίσθηση και το περιβάλλον που της δημιουργεί η ιστορία του τραγουδιού. Όπως αναφέρει «Προσπαθούμε κάπως να αναπαραστήσουμε ή να μεταφράσουμε αυτόν τον στίχο σε ήχο.» με την φωνή και το body percussion. Έτσι, όπου και όταν χρειαστεί, δημιουργούν μια ένταση ή μια ηρεμία μέσω της κινησιολογίας τους και του ήχου που προκαλούν. Παρόλα αυτά, η ΒΑ επισημαίνει πως ερμηνεύουν και πρωτότυπες εκτελέσεις και δεν περιορίζονται στις διασκευές», κάτι που ισχύει και στις «Chòres».

Επιπλέον και στις δύο χορωδίες το ρεπερτόριο επιλέγεται και επιμελείται σύμφωνα με τις παραμέτρους του κάθε διοργανωτή και είναι βασισμένο στα τραγούδια που ξέρει η χορωδία. Όπως αναφέρουν, το ρεπερτόριο εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Από την διάρκεια που έχει η κάθε συναυλία, την θεματική της, το πώς θα βγει ένα πρόγραμμα που να μην είναι βαρετό και μονότονο για το κοινό κτλ. Από την πλευρά της η χορωδία, με βάση τις απαιτήσεις του διοργανωτή, πρέπει να δει πόσα τραγούδια μπορεί να πει, ποια ξέρει καλύτερα, εάν στο περιθώριο που της μένει μπορεί να μάθει και άλλα καινούργια, δεδομένου του γεγονότος ότι οι κοπέλες και στις δύο περιπτώσεις είναι ερασιτέχνες. Γενικότερα οι ημερομηνίες, ο χώρος και τα χρήματα είναι σημαντικοί παράμετροι για μια παράσταση. Συνεπώς, και τα δύο σύνολα καλούνται να αντιμετωπίσουν την οποιαδήποτε πρόκληση και να την φέρουν εις πέρας, εφόσον το θέλουν, με όσους περιορισμούς και αν υπάρχουν και με τα δεδομένα που έχουν, να ανταπεξέλθουν φτιάχνοντας και παρουσιάζοντας ένα πρόγραμμα.

Φωτογραφία 7. «Amalgamation Choir», 2018 - Φωτογραφία από τον λογαριασμό της «Amalgamation Choir» στα κοινωνικά δίκτυα.

5) Προώθηση

Η εξέλιξη της τεχνολογίας και συνεπώς και του διαδικτύου, βοήθησε σημαντικά τις χορωδίες. «Η διευκόλυνση της οργάνωσης, μέσω των μέσων επικοινωνίας (π.χ. Facebook, Messenger, Viber κτλ.), όπως αναφέρουν οι «Chòres» η προσβασιμότητα σε κάθε είδους πληροφορία και η ενημέρωση, όπως τονίζουν και οι δύο χορωδίες, είναι σημαντικά ζητήματα όσον αφορά το υλικό, τις πρόβες κτλ. Όπως αναφέρει η «Amalgamation choir», κάθε ιστορία φτάνει στον καθένα μέσω μιας συναυλίας, ενός πανηγυριού, πλατφόρμων όπως το spotify και το youtube και ο καθένας την μεταφέρει μετά σε κάποιον άλλο μέσα από την δική του οπτική και αισθητική. Η προώθηση του συνόλου και κατ' επέκταση του έργου του, αποτελεί ακόμη ένα σοβαρό πλεονέκτημα και για τις δύο χορωδίες, στο οποίο η τεχνολογία έχει συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό, μέσω των σύγχρονων εργαλείων της (π.χ. youtube, instagram κτλ., αλλά και μέσω του οπτικοακουστικού εξοπλισμού για βιντεοσκοπήσεις και ηχογραφήσεις), ως προς την αύξηση των συνεργασιών και δυνατοτήτων που προκύπτουν και ως προς την «αναγνωρισιμότητα» τους σε όλο τον κόσμο».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το μεγάλο ενδιαφέρον των μουσικών να μετατρέψουν τα παραδοσιακά μονοφωνικά κομμάτια σε πολυφωνικά, είχε το αποτέλεσμα της δημιουργίας χορωδιών.

Η εξέλιξη αυτής από τότε που πρωτοεμφανίστηκε στον Ελληνικό και Κυπριακό χώρο έως σήμερα είναι ραγδαία, αφού μεγάλη είναι η συμβολή της τεχνολογίας πάνω της. Αυτή, επέφερε δυνατότητες, αλλά και πολλές απαιτήσεις. Η δυνατότητα της προώθησης της χορωδίας και η συνεχή ανταλλαγή ιδεών, δημιούργησε νέα δεδομένα και επιλογές που ενίσχυσαν τον τρόπο παρουσίας και της επιτέλεσής της γενικά αλλά και σε σχέση και με την παράδοση.

Για τις σύγχρονες χορωδίες, όπως προκύπτει και από την παραπάνω έρευνα, η παράδοση δεν πρέπει να διαδοθεί και να διασωθεί, γιατί κινδυνεύει να χαθεί. Αντιθέτως, αποτελεί ένα υλικό το οποίο παραμένει διαχρονικό μέσω των ιστοριών του, χάρη των οποίων, όπως φαίνεται συνεχίζει να επικοινωνεί με τους ανθρώπους της κάθε εποχής, ακόμη και στην σύγχρονη αστική κοινωνία. Εκτός από αυτό, οι χορωδίες προσεγγίζουν την παρουσία τους και την επιτέλεσή της παράδοσης μέσα από μια πιο σύγχρονη ματιά (π.χ. με την χρήση της κινησιολογίας), ανασυστήνοντας το υλικό αυτό. Αυτό το κάνουν καθώς θεωρούν πως αυτό είναι κάτι που συνεχίζει να ενημερώνει και να ενημερώνεται από την αστική κοινωνία και εμπειρία, χωρίς παράλληλα να νιώθει ότι για να επιβιώσει χρειάζεται την σημερινή αισθητική. Στόχος τους λοιπόν είναι μια συνεχή επικοινωνία και αλληλεπίδραση της παράδοσης με το σύγχρονο. Έτσι, στα πλαίσια της σύγχρονης αστικής κοινωνία, όπου η τεχνολογία εξελίσσεται και μαζί της και οι άνθρωποι, η χορωδιακή πρακτική είναι κάτι που παραμένει και προσαρμόζεται στις συνθήκες της εκάστοτε εποχής.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως η έρευνα ξεκίνησε έχοντας μια διαφορετική αντίληψη για το τι είναι παραδοσιακή χορωδία. Η άποψη αυτή εστίαζε κυρίως στην εμφάνιση που συνηθίζουν να έχουν οι χορωδίες, βάση της προσωπικής μου εμπειρίας, στον Ελλαδικό χώρο. Έτσι λοιπόν πίστευα ότι η παραδοσιακή χορωδία εμφανίζεται πάντα ομοιόμορφα ντυμένη, έχοντας συγκεκριμένη διάταξη όπου οι φωνές είναι ομαδοποιημένες και η μια πίσω από την άλλη και το ρεπερτόριό της βασίζεται σε παραδοσιακά τραγούδια. Στην πορεία της έρευνας μου όμως διαψεύστηκα, μαθαίνοντας τι καθιστά μια χορωδία παραδοσιακή και ανακαλύπτοντας με έκπληξη πως η παράδοση της Ελλάδας στο μεγαλύτερο μέρος της είναι μονοφωνική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αυδίκος, Β. (2014). *Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Γκάντζου, Μ. (2022). Η Ελληνική μουσική παράδοση σε σύγχρονο πλαίσιο. Το παράδειγμα του μουσικού σχήματος «Καντινέλια». Διαθέσιμο από την βάση δεδομένων googlescholar

Η χορωδία (λατ. Chorus)(2014). *Εγκυκλοπαιδικές γνώσεις για τη «Χορωδία»*.συνΩΔΗπόροι.

Ανάκτηση από : <http://synodhporoi.blogspot.com/2014/03/blog-post.html>

Η χορωδία (λατ. chorus) (2023). *Χορωδία*

Ανάκτηση από: <https://pontianlyrics.gr/persons/person-details?personId=382>

Κάβουρας, Π. (2010). *Φολκλόρ και παράδοση : Ζητήματα ανα – παράστασης και επιτέλεσης της μουσικής και του χορού*. Αθήνα: Νήσος.

Καραχάλης, Ν. (2007). «Πολιτισμός και Τοπική Ανάπτυξη: Ο ρόλος των πολιτιστικών και τουριστικών περιοχών στη σύγχρονη πόλη».ΠάντειοΠανεπιστήμιο Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αθήνα.

Καριώτης, Ν. (2021). *Σημειώσεις για την χορωδία*. Ο Κύριος Μουσικός.

Ανάκτηση από : <https://dimandron.sites.sch.gr/?p=10050>

Λαλιώτη, Β. (2011 – 2012). Η Μουσική ως Επιτέλεση; Ανθρωπολογικές Προοπτικές. Διαθέσιμο από την βάση δεδομένων Academia.edu.

Μαυροπούλη, Ε (2019). Μουσική και φύλο: Η επιτέλεση του φύλου στις σύγχρονες επιτελεστικές τέχνες. Η περίπτωση των dragshows. Διαθέσιμο από την βάση δεδομένων Academia.edu.

Φάκου, Σ. (2010). Τοπικός χώρος και πολιτιστικοί οργανισμοί : Η Πολυφωνική Χορωδία Πάτρας (ΠΧΠ) ως Χώρος Επικοινωνίας και Πολιτισμού. Διαθέσιμο από την βάση δεδομένων google scholar.

ΛΙΣΤΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

1) «Amalgamation Choir», 2023

Αναρτήθηκε από την «Amalgamation Choir» :
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=560782099574259&set=pb.100069274215293.-2207520000&type=3> στις 21/05/23

2) «Chòres», 2022

Αναρτήθηκε από τις «Chòres»:
https://www.facebook.com/photo.php?fbid=531538698977824&set=pb.100063650949760.-2207520000&type=3&locale=el_GR στις 24/10/22

3) «Amalgamation Choir», 2014

Αναρτήθηκε από την «Amalgamation Choir» :
<https://www.facebook.com/amalgamationchoir/photos/pb.100069274215293.-2207520000/1463764833913203/?type=3> στις 19/09/14

4) «Chòres», 2022

Αναρτήθηκε από τις «Chòres»:
https://www.facebook.com/chores.voices/photos/pb.100063650949760.-2207520000/2168898636611340/?type=3&locale=el_GR στις 05/07/22

5) «Amalgamation Choir», 2022

Αναρτήθηκε από την «Amalgamation Choir»:
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=438897291762741&set=pb.100069274215293.-2207520000&type=3> στις 07/11/22

6) «Chòres», 2023

:Αναρτήθηκε από τις «Chòres»:
https://www.facebook.com/photo.php?fbid=704218785043147&set=pb.100063650949760.-2207520000&type=3&locale=el_GR στις 01/06/24

7) «Amalgamation Choir», 2018

Αναρτήθηκε από την «Amalgamation Choir»:

<https://www.facebook.com/amalgamationchoir/photos/pb.100069274215293.-2207520000/2084392881850392/?type=3> στις 22/05/18

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Γωγιός, Χ. (2023). Συνέντευξη από την Αλεξάνδρα Σάββα [Messenger], 19 Μαΐου

Αναστασίου, Β. (2023). Συνέντευξη από την Αλεξάνδρα Σάββα [Messenger], 28 Απριλίου

Ερωτήσεις προς τους συνεντευξιζόμενους (ανά ομάδα)

Βασικές Ερωτήσεις

- Γιατί λέγεστε έτσι;
- Λίγα λόγια για την χορωδία γενικότερα.
- Ποιος είναι ο καλλιτεχνικός πυρήνας της ομάδας;
- Τι είδους έργα ερμηνεύει η συγκεκριμένη χορωδία και γιατί. Οφείλεται κάπου αυτή η επιλογή;

Ορισμός της χορωδίας

- Τι είναι η χορωδία για εσάς (σαν ιδρύτρια, σαν μέλος αυτής της χορωδίας, σαν κοινό); Ποια η διαφορά της συγκεκριμένης χορωδίας;
- Πώς προσπαθείτε να προωθήσετε την χορωδία ως σύγχρονο μουσικό σύνολο; Προσπαθείτε να την κάνετε πιο προσιτή στον κόσμο; Και αν ναι με ποιόν τρόπο; Γιατί το προσπαθείτε; Που θεωρείτε ότι συμβάλλει; Τι ενισχύει; Πως παρουσιάζεται στο κοινό της, υπάρχει συγκεκριμένος τρόπος; Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στο παρελθόν και στο σήμερα;

- Πως αναδεικνύεται η μοναδικότητα της χορωδίας μέσα από αυτά που ερμηνεύει, τον τρόπο που παρουσιάζεται, που στέκεται στον χώρο, την ενδυμασία της, τον χώρο που επιλέγει να παρουσιαστεί;

Παράδοση

- Πως προσλαμβάνεται εσείς ως μαέστρος αλλά και η χορωδία ως σύνολο τη σχέση με την παράδοση, τόσο σε επίπεδο επιλογής έργων, όσο και θέματα παρουσίασης;
- Υπάρχει ανάγκη να διαδοθεί το παραδοσιακό με έναν πιο σύγχρονο τρόπο και αν ναι γιατί;
- Με ποιο σύγχρονο τρόπο παρουσιάζετε το παραδοσιακό με στόχο να εκφράζει το σήμερα; Πως μέσα από αυτόν τον τρόπο καταφέρνετε να παρουσιάζετε αυτό που θεωρείτε εσείς πολιτιστική κληρονομιά;

Φύλο

- Τι ρόλο παίζει η επιτέλεση του γυναικείου ρόλου γενικότερα για το σχήμα και το έργο που επιτελεί;
- Υπάρχει λόγος που όλα τα μέλη της χορωδίας είναι γυναίκες; Είναι όλες ίδια ηλικία; Πόσες είναι;
- Γιατί δεν επιλέχτηκε να επιτελεστεί ο αντρικός ρόλος; Σημαίνει κάτι αυτό σε σχέση με την συγκεκριμένη χορωδία, την παράδοση, τον πολιτισμό;
- Τι ρόλο παίζει η επιτέλεση του γυναικείου φύλου και ποια είναι η νέα σχέση που προτείνετε να έχει με την παράδοση;

Επιτέλεση

- Υπάρχει διαφορετικός τρόπος που παρουσιάζονται οι σημερινές χορωδίες απ'ότι οι παλιές παραδοσιακές; Αν ναι τι διαφέρει;

- Υπάρχει συγκεκριμένο σκεπτικό πίσω από το στήσιμο μιας παράστασης, της ενδυμασίας, τον χώρο που γίνεται η παράσταση; Υπάρχει μια ιστορία που κρύβεται πίσω από την κάθε παράσταση; Πίσω από την συγκεκριμένη χορωδία και γενικά τις πιο σύγχρονες χορωδίες;

Χώρος

- Υπάρχει κάποιο κριτήριο βάση του οποίου επιλέγονται οι χώροι που θα γίνει ένα πρότζεκτ, μια παράσταση κτλ. Αν ναι ποιο και γιατί;
- Πιστεύετε ότι η επιλογή του χώρου (της ακουστικής του αλλά και της αναγνωρίσιμης αρχιτεκτονικής του) ενισχύει τον σκοπό για τον οποίο γίνεται η παράσταση ή είναι επιλογή από μια καθαρά αισθητική πλευρά; Γιατί επιλέγεται άλλοτε εσωτερικός και άλλοτε εξωτερικός χώρος; Τι μηνύματα θέλει να δώσετε με αυτές τις επιλογές; Είναι για να ενισχύσει καθαρά και μόνο την εμφάνιση του φωνητικού συνόλου ή έχει έναν απώτερο σκοπό;

Μουσική Βιομηχανία

- Πως και πόσο έχει επηρεαστεί από τις εξελίξεις της μουσικής βιομηχανίας; (π.χ. τεχνολογία, διαδίκτυο, site, παρουσία τους στο διαδίκτυο μέσω site, χρήση πλατφόρμων όπως spotify, youtube κτλ.)
- Τι νοήματα δημιουργούνται- παράγονται από αυτήν την νέα τάση που υιοθετούν γενικά οι χορωδίες, αλλά και η συγκεκριμένη; (και από μόνες τους, αλλά και μέσω τις επιτέλεσης;) και από τον τρόπο που επιλέγουν να παρουσιαστούν;
- Πως βιώνουν οι χορωδοί/ η μαέστρος και ερμηνεύουν αυτήν την εμπειρία της χορωδίας, της προαγωγής πολιτισμού και της παράδοσης στην σκηνή, στις πρόβες, μπροστά στο κοινό, μετά το πέρας της παράστασης, μετά τις επιβραβεύσεις ή όχι του κόσμου;
- Πιστεύετε ότι η χορωδία έχει μπει σε μια νέα εποχή και να ναι με ποιον τρόπο το δείχνει, με ποιον τρόπο το διακρίνετε; Με ποιο τρόπο το δείχνετε εσείς στην χορωδία που διευθύνετε;